

HAJÓS FERENC

A szlovéniai magyarok képvisellete és önkormányzata

A kisebbségi képvisellet és az önkormányzat lehetőségét a Szlovén Köztársaságban élő magyarok számára az 1974-es alkotmány biztosította. Az alkotmány megállapítja, hogy a Szlovéniában élő magyar és olasz nemzeti kisebbségek államalkotó tényezők, és ennek alapján kimondja az úgynevezett különjogokat, amelyek keretében biztosítja a képviselletet és az önkormányzatot.

Annak ellenére, hogy az erre vonatkozó alkotmánycikkely nem határozza meg, hogy az említett két kisebbség különjogait az őshonosság alapján ismeri el, ez soha nem volt kétséges, és az 1989. évi függelék ezt explicite szabályozta. Az őshonosság feltételeit az alkotmány nem határozza meg, de megállapítja, hogy a Szlovén Köztársaságban az említett két nemzed kisebbség őshonos. A kisebbségi képviselletet egy általános határozat biztosította, amely szerint a nemzetiségileg vegyes területeken - amelyeket a községi státútumokban állapítottak meg - a magyar és olasz nemzeti kisebbségeknek megfelelő képviselletet kell biztosítani a küldöttségekben. Tekintettel a nagyszámú küldöttségre és az egypártrendszerre jellemző jelölési és választási eljárásra, e szabály érvényesítése rendszerint nem ütközött nagyobb akadályokba. Természetesen azonnal felvetődik a képvisellet legitimitásának és minőségének kérdése, amellyel kapcsolatban a gyakorlatban voltak is nehézségek.

Az 1989-es alkotmánymódosítás a képvisellet terén a kisebbségnek fontos eredményeket hozott. A függelékek községi szinten arányos -képviseletet biztosítottak, amelyet a választási törvény külön választási egységek alakításával valósít meg, de ennél sokkal lényegesebb, hogy mindkét kisebbségnek 1-1 képviselőhelyet juttattak a köztársasági képviselőház minden tanácsában.

A választásoknál e képvisellet legitimitását illetően most is voltak problémák, ugyanis passzív szavazási joga csak a kisebbségek tagjainak volt, aktív szavazási joga azonban a nemzetiségileg vegyes terület minden szavazójának, és mivel a jelölés joga szintén általános volt, elméletileg és gyakorlatilag is előfordulhatott, hogy a többségi lakosság döntött a kisebbségi képviseltről.

Szlovéniában az új alkotmány tervezete a most folyó nyilvános vita után előreláthatólag a jövő év elején kerül elfogadásra. A kisebbségi képvisellet az alkotmánytervezet szerint mennyiségileg és minőségileg is javul. A képviselőház az alapszöveg szerint egy tanácsból áll, amelyben mindkét kisebbségnek 5 vagy 8 képviselőhelyet biztosítanak. A nyilvános vitában - néhány kivételtől eltekintve - a képviselletet alapjában nem vitatták, a megjegyzések a képvisellet számbeliségével kapcsolatosak. A javasolt változatok szerint kétkamarás rendszer is lehetséges volna, ebben az esetben a kisebbségi képviselletet a második tanácsban nem szabályoznák. Ugyanez a megállapítás vonatkozik a következő változatra is, amely szerint a törvényhozó tanács mellett egy tanácsadó államtanács (szenátus) működne.

A képvisellet minőségével kapcsolatban pedig kétségkívül az a változati javaslat a leglényegesebb, amely szerint a kisebbségekre vonatkozó jogszabályok a kisebbségi képviselők beleegyezése nélkül nem fogadhatók el. Amennyiben mégis, akkor a vétőjog nagy lehetőségeket nyitna a kisebbségi önvédelem terén.

A kisebbségi önkormányzat az 1974-es alkotmány határozatai alapján megállapított nemzetiségi öngazgatási érdekközösségek által valósult meg. A nemzeti érdekközösségek az öngazgatási rendszer keretében alakultak. Annak ellenére, hogy nem rendelkeztek eredeti pénzforrásokkal, a működésükhöz és programjuk megvalósításához szükséges eszközöket a köztársasági költségvetésből biztosították - az önkormányzat terén nagy előrelépést jelentettek. Nemcsak azért, mert autonóm jogszabályalkotásra voltak felhatalmazva hatáskörükön belül, hanem azért is, mert a községi képviselőtestület negyedik tanácsaként

részt vettek a döntéshozatalban a kisebbségi kérdésekkel kapcsolatban. Községi szinten törvényes lehetőségük van megakadályozni minden, a nemzeti kisebbségeket érintő káros döntést, ezenkívül bizonyos nemzetiségi jogokról teljesen önállóan is döntenek.

Az új alkotmánytervezet egy egész sor kérdést és problémát vetett fel a kisebbségi öngazgatási közösségek szerepe és hatásköre kapcsán. A helyi önkormányzat helyzete ugyanis lényegesen változik. Megszűnik az úgynevezett kommunális rendszer, amelyben a községeknek az általános jogszabályok alkotása terén is nagy önállósága és hatásköre volt. Ez természetesen hatni fog majd a kisebbségi öngazgatási közösségek szerepére és hatáskörére. Mivel az alkotmánytervezetben a helyi önkormányzatnak csak néhány alapelve van lefektetve, és számtalan nyitott kérdés maradt, nehéz a lehetséges következményeket előre látni. Feltétlenül erős központosítás várható a közigazgatásban, amely a kisebbségi öngazgatási közösség részvételét a döntéshozatalban kétségkívül szűkíteni fogja. Ezért is igen jelentős, hogy köztársasági szinten a nemzetiségi képviselők részvételét a döntéshozatalban hogyan szabályozzák.

A nyilvános vitára bocsátott alkotmánytervezet szerint a magyar és az olasz kisebbség lapjai azokon a területeken, amelyeken őshonos lakosként élnek, öngazgatási (önkormányzati) közösségeket alapíthatnak. A most hatályban levő alkotmány szerint e közösségek megalapítása kötelező volt, mivel a képviseleti-területi rendszer alkotórészei voltak, meg volt állapítva hatáskörük és azok a kérdések, amelyekről a községi képviselőtestület tanácsaival egyenrangúan döntöttek. Az új alkotmánytervezet általában is lényegesen rövidebb az eddiginél, és erre vonatkozólag csak azt szabályozza, hogy a köztársaság a kisebbségi önkormányzati közösségeket az állam hatáskörébe tartozó meghatározott feladatok ellátására hatalmazza fel. Hogy melyek lesznek ezek a feladatok, a köztársasági képviselőház dönti majd el. A szlovéniai magyar nemzetiség helyzetét nagyon megnehezítené az önkormányzati közösség szerepének és hatáskörének jelentős szűkítése.

A Szlovén Köztársaságban a legidősebb és sorsdöntő fontosságú kérdés a népszavazás. A köztársasági képviselőház meghozta a népszavazásról szóló törvényt, amely szerint a népszavazáson a köztársaság önállóságáról és függetlenségéről döntenek a szavazók. A népszavazás minden következményét lehetetlen előre látni, de a tárgyalt témakörrel kapcsolatban meg kell említeni a politikai pártok közös nyilatkozatát, amely szerint a magyar és olasz nemzeti kisebbség mostani politikai helyzete a népszavazáson elfogadott döntés következtében nem fog megváltozni. Az ily módon kinyilvánított politikai akarat egyben biztosíték a kisebbségnek, hogy az alkotmányban lefektetett jogok a gyakorlatban is megvalósulnak.